

บาลีไวยากรณ์

ข้อสอบ ข้อที่ ๑ ของบาลีสันามหลวง

บาลีไวยากรณ์ แบ่งออกเป็ ๔ ภาค คือ

๑. **อักษรวิธี** ว่าด้วยอักษร มี ๒ คือ **สัมัญญาริธาน** แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระ และ พยัญชนะ ๔ **สนธิ** ต่ออักษรที่อยู่คำอื่น ให้เื่องเป็นอันเดียวกัน
๒. **วจีวิภาค** แบ่งออกเป็ ๖ ส่วน คือ นาม อัมพยัคัณฑ์ สมาส ตัหิถี อาขยาต กิตกั
๓. **วากยสัมพันธ์** ว่าด้วยการกและประพันธ์ทุกคำพูด
๔. **นันทลักษณะ** แสดงวิธีแต่งนันท คือ คำาที่เป็วรรณเพฎาธิ์ และ มาตราพฎาธิ์ ๔

สัมัญญาริธาน

เื่อความของถ้อยคำทั้งปวง ต้องหมายรู้กันด้วย อักษร เื่อ

อักษร วิบัติแล้วก็เ้าใจเื่อความยาก เพราะฉะนั้น ความเป็

ผู้ฉลาด เื่อ อักษร จึงมีอุปการะมาก

– เื่อยงกัติ ตัวหนึ่งสี่กัติ ชื่อว่า **อักษร** ๔ แปลว่า **เื่อรู้จักลิ้น ๑**

เื่อเป็ของเื่อง ๑

– อักษร ที่เื่อในบาลีภาษา มี ๔๑ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ฤ

เอ โอ ฌ ตัวนี้ ชื่อว่า **สระ**

– ก ฃ ค ฅ ง, จ ฉ ช จ ญ, ฎ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ ฒ, ๒

ป ผ ฝ ภ ม, ย ร ล ว ส ห หิ อี ๓๓ ตัวนี้ ชื่อว่า **พยัญชนะ**

สระ

- สระ ๘ ตัวนี้ ชื่อ **นิสสัย** เพราะเป็นคำศัพท์ของพยางค์สระ
- สระมีมาตราเบา ๓ ตัว คือ อ อิ อุ ชื่อ **รัสสะ** มีเสียงสั้น เช่น อติ
- สระอีก ๕ ตัว อีจากนั้น คือ อา อิ อุ เอ โอ ชื่อ **ทิมะ** มีเสียงยาว เช่น ภาคิ วฐู
- เอ โอ ถ้ามีพยางค์สระสังโยคก่อนอยู่เบื้องหลังจัดเป็น

รัสสะ เช่น เสยฺโย

- สระที่เป็นรัสสะล้วน ไม่มีพยางค์สระสังโยค และ หนักหิตอยู่เบื้องหลังชื่อ **ลหุ**

- สระที่เป็นทิมะล้วน และ สระรัสสะมีพยางค์สระสังโยคและหนักหิตอยู่เบื้องหลัง ชื่อ **ครุ**

- สระจัดได้ ๓ คู่ คือ อ อา เรียกว่า **อวณฺโณ**, อิ อี เรียกว่า **อิวนฺโณ**, อุ อู เรียกว่า **อุวณฺโณ** ฯ

- สระ เอ โอ ๒ ตัวนี้ จัดเป็นสังยุตตสระ เพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัว คือ อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ. อ กับ อุ ผสมกันเป็น โอ

พยางค์

- อักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ๓ ประเภท มี หนักหิตเป็นที่สุด ชื่อ **พยางค์** พยางค์ แปลว่า ทำเพื่อความไพเราะ

- พยางค์เหล่านี้ชื่อว่า **นิสสัย** เพราะอาศัยสระจึงออกเสียงให้ได้

- พยางค์ ๓๓ ตัวนี้ จัดเป็น ๒ พวก คือ **วรรค ๑ อวรรค ๑**

- พยางค์ที่มี ๒๕ ตัว คือ

ก ข ค ฃ ง ๕ ตัวนี้ เรียกว่า ก **วรรค**

จ ฉ ช ฌ ญ 5 ตัวนี้ เรียกว่า **จ วรรณ**

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ 5 ตัวนี้ เรียกว่า **ฎ วรรณ**

ด ถ ท ธ น 5 ตัวนี้ เรียกว่า **ด วรรณ**

ป ฟ พ ภ ม 5 ตัวนี้ เรียกว่า **ป วรรณ**

- พยัญชนะ ๒๕ ตัวนี้ ที่เรียกว่า **วรรณ** เพราะ เป็นพวกเดียวกัน
ตามฐานกรณ์ที่เกิดเสียง

- พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห พ อ เรียกว่า **อวรรณ**
เพราะไม่เป็พวกเป็นหมู่กัน

- อี ตามศาสนโฆหาร เรียกว่า **นิคคหิต**

- ตามคัมภีร์คัมภศาสตร์ เรียกว่า **อนุสารฯ แปลว่า ไปตามสระ**
นิคคหิต แปลว่า กตสระ หรือ กรณเอยยะที่เสียง

ฐานของ อักษร

ฐานที่ตั้งที่เกิดของอักษร มี ๖ คือ **กณฺเฐ** คือ ๔ **ताल** เปรตฯ ๔
มฺหธา ศรีษะกัได๋ ปุมเหจื่อกัได๋ ๔ **ทหฺโต** ฬัณ ๔ **นาลิกา** จมูก ๔
โอฏฺฐ ริมฝีปาก ๔

- อ อา, ก ข ค ฌ ง ห ๘ ตัวนี้ เกิดที่คอ เรียกว่า **กณฺเฐฯ**

- อี อี , จ ฉ ช ฌ ญ ย ๘ ตัวนี้ เกิดที่เพลาฯ เรียกว่า **तालฯ**

- ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ร พ ๗ ตัวนี้ เกิดที่ศรีษะ เรียกว่า **มฺหธาฯ**

- ด ถ ท ธ น ๗ ตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า **ทหฺโตฯ**

- ดุ อุ ป ฟ พ ภ ม ๗ ตัวนี้ เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่า **โอฏฺฐฯ**

อ เกิดที่ โฟรงจมูก เรียกว่า **นาลิกาฯ**

อักษรที่เกิดใน ๒ รฐาน

เอ เกิดที่คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐतालुโซ

โอ เกิดที่คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺฐโรฏฐโซ

ว เกิดที่ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฐโซ

หฺรฺ สัมผัสยฺยชนะ ๔ ตัว คือ ญ ณ ฬ ม ย ล ว ห เกิดที่อก
เรียกว่า อฺรชนะ

กรณีของอักษร

กรณี คือ ที่ทำอักษรมี ๔ คือ

ชีวหามรฺณ ทำกลางลิ้น เป็นกรณีของอักษรที่เป้น तालु ๑

ชีวโหปคุคฺติ ถัดปลายลิ้นเข้ามา เป็นกรณีของอักษรที่เป้น มฺรฺอชนะ ๑

ชีวหคุคฺติ ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักษรที่เป้น ทนฺตชนะ ๑

สทณฺฐราฟฺ ฐานของตม เป็นกรณีของอักษร ที่เหลือ ๑

พยัญชนะ จัดเป้น โมสะ(เสียงก้อง) อโมสะ(เสียงไม่ก้อง)

- พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ฆ, จ ฉ, ฐ, ต ธ, ป ฝ,
และ ส ๑๑ ตัวนี้ เป้น อโมสะ คือ พยัญชนะที่เสียงไม่ก้อง

- พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ฌ ฉ ญ, ท ฒ
ณ, ท ฐ ฬ, พ ภา ม และ ย ฐ ล ว ห ห ๒๑ ตัวนี้เป้น โมสะ คือ

พยัญชนะที่เสียงก้อง

อํ ฆคคหิต ฌปราชญฺ์ประสงคฺ์เป้น โโมสะ

พยัญชนะ จัดเป้น สนิถิล (เสียงหย่อน) ธนฺต (เสียงหนัก)

- พยัญชนะที่ออกเสียงอ่อน เสียงหย่อน เรียกว่า สนิถิล

- พยัญชนะที่ออกเสียงแข็ง เสียงหนัก เรียกว่า **ธนิต**
- พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๓ ในวรรคทั้ง ๕ เป้น **ลิต** เพราะมีเสียงหย่อน
- พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ เป้น **ธนิต** เพราะมีเสียงหนัก
ในคัมภีร์ก็จาพยณภาพ แสดงไว้ว่า พยัญชนะที่สูตรวรรค ๕ ตัว เป้นลิต

พยัญชนะสังโยค(การซ้อนพยัญชนะ)

- พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของ ตนได้
- พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของ ตนได้
- พยัญชนะที่ ๕ สูตรวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ ทั้ง ๕ ตัว
ยกเสียแต่ตัว ง

ข้อสอบ ข้อที่ ๒ ของบาลีสนาทมหลวง

สนธิ

วิธีต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระให้
น้อยลง เพื่อเป็นอุปการะในการแต่งฉันท์และให้คำพูดสละสลวย
เรียกว่า **สนธิ** มี ๓ อย่าง คือ

- **สระสนธิ** ต่อสระ ๑ พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ ๑ **วิคคหิตสนธิ**
ต่อวิคคหิต ๑ ๒

สระสนธิ

ในสระสนธิมี ๓ อย่าง คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อากโม ลง

ตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑

วิโน ทำให้ยาว ๑ รัสสะ ทำให้สั้น ๑

๑. โยปะสระสะณณิ มี ๒ คือ

๑.๑.โยปะสระหน้า เช่น ยสฺส + อิหริยาณิ = ยสฺสอิหริยาณิ ๔
 โหริ + เอตฺติ = โหเรตฺติ ๔ สเมตฺ + อายสฺมา = สเมตฺตายสฺมา ๔
 ตตฺ + อยฺ = ตตฺตฺตฺ ๔ จตฺ + อปาเยหิ = จตฺตฺปาเยหิ ๔
 สทฺ + อิตฺ = สทฺตฺ ๔

๑.๒.โยปะสระหลัง เช่น จตฺตฺ + อิม = จตฺตฺอิม ๔
 กิณฺ + อิม = กิณฺอิม ๔ อวิณฺ + อิตฺ = อวิณฺอิตฺ ๔

๒. อาเทสสระสะณณิ มี ๒ คือ

๒.๑.แปลงสระหน้า เช่น ปฏิสันฺฐารวตฺตฺ + อสฺส = ปฏิสันฺฐารวตฺตฺยสฺส
 เม + อยฺ = เมยฺ ๔ อคฺ + อาคาริ = อคฺยาคาริ ๔ เถ + อสฺส = ตฺยสฺส
 เถ + อหิ = ตฺยหิ ๔ อณฺ + อสฺส = อณฺยสฺส ๔
 มหฺ + อาพาธ = มทฺวาพาธ ๔ จกฺ + อาปาถ = จกฺวาปาถ ๔
 ๒.๒.แปลงสระหลัง เช่น ยถา + เหว = ยถวิ ๔ ตถา + เหว = ตถวิ

๓. อาคมสระสะณณิ มี ๒ คือ

๑. โย อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลป โย แล้วลง อ อาคม เช่น
 โส + สิลวา = สสิลวา ๔ โส + ปญฺญา = สพญฺญา ๔
 เอโส + ฐมฺ = เอสฐมฺ ๔

๒. อ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลป อ แล้วลง โย อาคม เช่น
 ปร + สหสฺสํ = ปโรสส ๔ สรท + สติ = สโรส ๔

๔. วิการสระสะณณิ มี ๒ คือ

๑. วิการสระหน้า เช่น มฺ + อลโย = มฺลโย ๔ สฺ + อตฺถิ = สอฺตฺถิ

๒. วิการสระหลัง เช่น มารุต + อิริติ = มารุตอิริติ ๔
 พหุตุสฺส + อิว = พหุตุสฺสว ๔ ฃ + อุเปติ = โหเปติ ๔
 อุทกั + อุมิกาชาตี = อุทโกมิกาชาตี ๔

๕. ปกตีสรรสนธิ เช่น เช่น

โก + อิมิ = โกอิมิ

๖. ทิฆะสรรสนธิ มี ๒ คือ

๑. ทิฆะสระหน้า ลบสระหลัง เช่น กิสุ + อิต = กิสุอ ๔
 สาสฺ + อิติ = สาอติ ๔ มฺ + ฌเร = มฌเร ๔

๒. ทิฆะสระหลัง ลบสระหน้า เช่น

สทฺธา + อิต = สทธีอ ๔ จ + อุวปี = จวปี ๔

๗. รัสสะสรรสนธิ

รัสสะสระหน้า เช่น โธวาทิ+ฃาม = โธวาทิฃาม ฃฃ+เอว = ฃฃเอว

๒. พยัญชนะสนธิ

พยัญชนะสนธิได้กิริยาปกครอง ๕ อย่าง คือ **ไลไป ๑. อาเทโส**

๑. **อาคโณ ๑. ปกติ ๑. สญญโค ๑.**

1. **ไลไปพยัญชนะสนธิ** เช่น เหว + อสฺส = เหวอ ๔ ปฺ + อสฺสา = ปสสา ๔

2. **อาเทสหพยัญชนะสนธิ** เช่น อิติ + เหว = อิวเว ๔

ปติ + อุตฺตริตฺวา = ปตอตฺริตฺวา ๔

3. **อาคมพยัญชนะสนธิ** พยัญชนะอาคม ๘ ตัว

คือ ย ว ฃ ฃ ฃ ฃ ฃ ฃ

ย อาคม	แซ่ม	ยถา-อิหิ	เป็๋น ยถายิหิ
ว อาคม	แซ่ม	อุ-ทิจูบติ	เป็๋น วุทิจูบติ
ม อาคม	แซ่ม	ครุ-เอสุสตี	เป็๋น ครุเมสุสตี
ท อาคม	แซ่ม	อตุต-อตุโถ	เป็๋น อตุตทตตุโถ
ฬ อาคม	แซ่ม	อิโธ-อายติ	เป็๋น อิโธฬายติ
ธ อาคม	แซ่ม	ตสุมา-อิห	เป็๋น ตสุมาติห
ร อาคม	แซ่ม	สฬุวิ-เอว	เป็๋น สฬุวิเรว
ฬ อาคม	แซ่ม	ฉ-อายตฬิ	เป็๋น ฉฬายตฬิ
ห อาคม	แซ่ม	สฺ+อุรุ = สฺหุรุ ๒ สฺ+อุฏฐิติ = สฺหุฏฐิติ ๒	

๔. ปกติพยัญชนะสนธิ

๕. สัมผัสพยัญชนะสนธิ มี 2 คือ

๑. ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน แซ่ม อิธ + ปโมทติ =
อิธปฺปโมทติ จาตุ + ทสึ = จาทฺททสึ
๒. ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน แซ่ม จตฺตาริ+ฐาฬานิ =
จตฺตาริฐาฬานิ ๒ เอโสว+จ+ฉาฬฬโล = เอโสวจจฺฉาฬฬโล

๓. นิคหิตสนธิ

นิคหิตสนธิ ใช้กิริยาปารณ 4 อย่าง คือ โลไป ๑.
อาเทโส ๑. อาคม ๑. ปกติ ๑.

๑. โลปะวิเศษยัตถะ

วิเศษยัตถะอยู่หน้า สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง โลปะวิเศษยัตถะ มี
 วิหฺ+อตุ = วิหฺ+อตุ ๔ อธิยสฺจฺจฺ+ทสฺ = อธิยสฺจฺจฺ+ทสฺ ๔
 พฺ+สฺ = พฺ+สฺ ๔ ทสฺ+อ = ทสฺ+อ ๔

๒. อาทิสวิเศษยัตถะ

วิเศษยัตถะอยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง แปลงวิเศษยัตถะเป็นพยัญชนะที่สุท

วรรคของพยัญชนะตัวนั้น มี ง ญ ณ ฬ ม เชน

- แปลงวิเศษยัตถะ เป็น ง เชน เอว-โย เป็น เอวฺโย
- แปลงวิเศษยัตถะ เป็น ญ เชน อหฺ-จฺ เป็น อหฺญจ
- แปลงวิเศษยัตถะ เป็น ณ เชน สฺ-ฐิ เป็น สฺณฐิ
- แปลงวิเศษยัตถะ เป็น ฬ เชน อ-พฺ+อ เป็น อพฺ+อ
- แปลงวิเศษยัตถะ เป็น ม เชน จิ-ปฺ+อ เป็น จิพฺ+อ

ปัจ+อ = ปัจ+อ ๔ อ+อ = อ+อ ๔

เอว+อ = เอวฺอ ๔ อ+อ เป็น อ+อ ๔

สฺ+โย = สฺโย ๔ ปฺ+อ = ปฺ+อ ๔

สฺ + ลฺ+อ = สฺลฺ+อ ๔ อ + อ = อ+อ,

เอว + อ = เอว+อ

๓. อากษณวิเศษยัตถะ

- รัสสระอยู่หน้า สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลงวิเศษยัตถะได้ เชน

จฺ+อ = จฺ+อ ๔ อ+อ = อ+อ

๔. ปกติวิเศษิต

ตามรูปเดิม เช่น $\text{ธมฺมิ} + \text{จเร} = \text{ธมฺมิจเร} \text{ ๔}$

จบสมัยญญาภิธาน-สนธิ แล้ววนะครับ

ข้อสอบ ข้อที่ ๓ ของบาลีสหามหลวง

นาม

นามศัพท์ แบ่งออกเป็น ๓ คือ นามนาม คุณนาม สัมพนาม
-นามที่เปลี่ยนชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ จัดเป็นนามนาม ๗ แบ่ง
ออกเป็น ๒ คือ สาธารณนาม ๑ อสธารณนาม ๑
-นามที่ทั่วไปแก่คน, สัตว์, ที่, สิ่งได้ เหมือนคำว่า มนุสฺสํ มนุสฺย
ตฺริจฺฉาโน สัตว์ตฺริจฺฉาณ นคฺริ เมืองเป็นต้น จัดเป็น สาธารณนาม ๔
-นามที่ไม่วางไปแก่คน, สัตว์, ที่, สิ่งได้ เหมือนคำว่า ทิฆมาวุ ภูมาร
ชื่อทิฆมาวุ สวรรตฺถิ เมืองชื่อสวรรค์ เป็นต้น จัดเป็น อสธารณนาม ๔

คุณนาม

คือ นามที่แสดงลักษณะของนามนามสำหรับหมายให้รู้ว่า นามนาม
นั้น ดีหรือชั่ว เป็นต้น ๔ แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ปกติ ๑ วิเศษ ๑
อธิวิเศษ ๑ ๔ ปกติ ลงปกติ

วิเศษ นั้นลง ตร อีย อียิสฺสกา(กว่า) ปัจจัยต่อท้ายลง อติ (ยิ่ง)
นำหน้า

อติวิเศษ นั้นลง ตาม อีกรู (ที่สุด) ปัจจัยต่อท้าย ลง อติวิย(เกิน
เปรียบ)นำหน้า

สัมพนาม

คือ ชื่อสำหรับใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ ซ้ำ ๆ
ซากๆ ซึ่งไม่เหมาะสม

ลิงค์

มี ๓ ลิงค์ คือ ปุงลิงค์ เพศชาย ๑ อิตถิลิงค์ เพศหญิง ๑
นปุงสกลิงค์ มีใช้เพศชายมีใช้เพศหญิง ๑

นามทั้ง ๓ นั้นต้องประกอบด้วย ลิงค์ วจนะ วิภัติ จึงจะนำมาใช้ได้

คุณนามและสัมพนาม แบ่งได้ทั้ง ๓ ลิงค์

- **นามนามทั้ง ๓ แบ่งได้ลิงค์เดียว** คือ จะแบ่งปุงลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือ
นปุงสกลิงค์ ก้อย่างเดียวบ้าง แบ่ง ๒ ลิงค์ คือคำที่อันเดียวมีรูป-
อย่างเดียว แบ่งได้ทั้ง ๒ ลิงค์

- **ลิงค์จัดตามสมมติ**หมายความว่า เหมื่อนหนึ่งกำหนดสมมติ สมมติให้
แบ่งปุงลิงค์และของที่ไม่มีความหมายสมมติให้แบ่งปุงลิงค์ และอิตถิลิงค์
เช่น ทาโร เมีย สมมติให้แบ่ง ปุงลิงค์ ปเทโส ประเทศ สมมติให้
แบ่ง ปุงลิงค์ ภูมิ แผ่นดิน สมมติให้แบ่ง อิตถิ ฯ

นามนามที่แบ่งลิงค์เดียว

ปุงลิงค์ มี อมโร เทวดา ฯ อาทิจูโจ พระอาทิตย์ ฯ อินฺโท พระอินทร์
อิตถิลิงค์ มี อจฺจรา นางอัปสร ฯ อาภา รัตณี ฯ อิฑฺธิ ฤๅษี ฯ
นปุงสกลิงค์ มี องฺคฺ องคฺ ฯ อารมฺมณฺ อารมณฺ ฯ อิดฺนิ หัน /

นามนามศัพท์เดี่ยว มีรูปอย่างเดียวไปได้ ๒ ลิงค์

ปุงลึงค์	พุงสกลึงค์	คำแปล
อภุชโร	อภุชรี	อักษร
อคาโร	อคารี	เรื่อฯ
ทิวโส	ทิวลี	วัน

นามนามศัพท์มูลศัพท์เดี่ยว เปลี่ยนแต่สระที่สุตไปได้ ๒ ลิงค์

ปุงลึงค์	พุงสกลึงค์	คำแปล
อรรหา-อรรหิ	อรรหุตี	พระอรรหัต
อาชีโวโก	อาชีวิกา	นักชวช ช.ญ.
อุปาสโก	อุปาสกา	อุปาสก อุปาสิกา

คุณนามไปได้ ๓ ลิงค์จะ

ปุงลึงค์	อิถิลลึงค์	พุงสกลึงค์
กมุทกาโร	กมุทการี	กมุทการี (ทำกาธก)
คุณวา	คุณวตี	คุณวี (มีคุณ)
ภาโถ	ภาถา	ภาถิ (ที่พิจ)

-**วจนะ** คือ คำพูดในบาลีภาษาพื้นเพวจนะไว้ ๒ อย่าง
คือ เอกวจนะ ๑ พหุวจนะ ๑ ๑ มีเครื่องหมายให้แปลกันที่ท้ายศัพท์
เหมือนคำว่า ปุริโส ชายคนเดียวยเป็นเอกวจนะ ปุริสา ชายหลายคน
เป็นพหุวจนะ

วิภัติ

วิภัติ แปลว่า แยก หรือ จำแนก มี ๑๔ ตัว ๔

คือ แบ่งออกเป็น เอกวณะ ๗ พหุวณะ ๗

มี ลี โย อี โย ฌา หิ ฌ ฌี ฌมา หิ ฌมี ฌ ๔

ปฐมาวิภัติ ตัวย่อ แบ่งออกเป็น ๒ คือ

ลึงค์ตถ หรือ กัตตา เป็นประธาน ๑ เป็น อาลปะนะ คำร้องเรียก ๑

-**อายตวิบาท** แปลว่า คำต่อ หรือคำเชื่อม, เอกวณะ 7 พหุวณะ 7

เอกวณะ (พหุวณะ ให้ เติม ท.)

- **ปฐมาวิภัติ** ที่ ๑ อ. - พ. ที่ ๒. ซึ่ง สู้ ยัง ลื่น ะ ตลอดจน
- **ท.** ที่ ๓ ด้วย โดย อัน - **จตุ.** ที่ ๔. แยก เมื่อ ต่อ
- **ปญ** ที่ ๕. แต่ จาก กว่า - **ฌ.** ที่ ๖. แห่ง ของ เมื่อ
- **สตุ** ที่ ๗. ใ้ ใ้ ใ้ ที่ ครั้นเมื่อ ใ้ เพราะ เหนือ บน ณ
- **อาลปะนะ** ๗. ดูก่อน ข้างแต่ ๔
- **การวิภัติ** แปลว่า ฐานะที่สุดของศัพท์ มีทั้งหมด ๑๓ ตัว คือ

ปุงลึงค์ ๕ คือ อ อี อี อู อู

อิตถิลึงค์ ๕ คือ อา อี อี อู อู

พุงสกลึงค์ ๓ คือ อ อี อู ๔

แต่ละวรรค มี แม่บท ต่อไปนี้

ปุงคังค์ อ (ปฺริส) อี (มฺหิ) อี (เสฏฺฐี) อุ (ครุ) อุ (วิญญู)
อิตุถิลิงค์ อา (กญฺญา) อี (รตุติ) อี (นาริ) อุ (รชฺช) อุ (วณฺ)
พฺยงสลิงค์ อ (กุล) อี (อภฺจิ) อุ (วตฺถ)

กติปยศัพท์

ศัพท์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีวิธีแยกอย่างหนึ่งต่างหากซึ่งเรียกว่า
กติปยศัพท์ ๆ นั้น มี ๑๒ ศัพท์ ได้แก่ อตฺต นรฺนฺ ราช ภาวฺนฺ
อรนฺนฺ ภาวฺนฺ สตฺถ ปิตฺ มาตฺ มนฺ กมนฺ โค ๔

- **ราช อรนฺนฺ ภาวฺนฺ มนฺ เปนฺทวิลิงค์** ๔
- **ภาวฺนฺตา ภาวฺนฺเต** ใช้เพี้ยนทวิลิงค์ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน
- **ภาวฺนฺโต** ใช้เพี้ยนทวิลิงค์ สำหรับกล่าวถึงคน ๓ คนขึ้นไป
- ศัพท์ใดคณะ หรือ **มนฺคณะศัพท์** คือ กลุ่มศัพท์ ๑๒

ศัพท์ มี **มน** เป้นต้น

มี ๑๒ ศัพท์ คือ มน เจ - เทช เตช - อย เพล็ก - ปย ฬาม
- อรฺ อก - ยสฺ ยศฺ เจตฺ เจ - วจ วาจา - ตป ความร้อน -
วย วัย - ตม มัด - ลีร หิ้ว ๔

- **มนคณะศัพท์** มีวิธีแยกแปลอยู่ ๕ วิธิตี คือ **น** กับ **สุมา**
เพิน **อา**, **ส** ทั้ง ๒ **เพิน** **โอ**, **สุมิ** **เพิน** **อิ**, แล้วลง **ส** **อาคม** **เพิน**
สา **เพิน** **โส** **เพิน** **ลี** ๔

- คัมภีร์มโนคณະคัมภีร์ เมื่อสมาธิเข้าถึงขั้นแล้ว ให้เอาสระที่สุต เป็
โ อ เชน มโนคณະ อโยมยิ เตโรธัตถุ ๔

สังขยา

คัมภีร์ที่เป็เครื่องกำหนดห้นพหามพหาม ชื่อว่าสังขยา แบ่งเป็ ๒ คือ

ปกติสังขยา ๑ ปุณสังขยา ๑

ปกติสังขยา ้นปโตยปกติ - ปุณสังขยา ้นพหามพหามเป็จ้ ๓

ปกติสังขยา

๑-๔ เป็สัพพพหาม ถลึงค์ ๒วณะ (ยกวณ ๑ ที่เป็เอกวณะ)

๕-๑๔ เป็คณพหาม ๓ ลึงค์ ๒วณะ

๑๕-๑๘ เป็คณพหาม อิตถิลึงค์ เอกวณะ

๑๙ + เป็พหามพหาม ๒วณะ ้นปงสกลึงค์ ๔

โกฏฐิ = โกฏฐิ เป็พหามพหาม อิตถิลึงค์ ๒ วณะ

- เอก คัมภีร์สังขยาเป็ เอกวณะ อย่างเต็ยว ถ้า้นำไปแจกตาม

สัพพพหาม ก้แจกเป็ ๒ วณะ เหมือน ย คัมภีร์

- ๑๕-๑๘ เป็คณพหาม อิตถิลึงค์ เอกวณะ

ถ้าคัมภีร์ลงท้าย ด้วย อ ให้แจกตาม เอกพหวิส (๑๕) เอกวณะ

ถ้าคัมภีร์ลงท้าย ด้วย อี ให้แจกตาม รตฐิ เอกวณะ

ถ้าคัมภีร์ลงท้าย ด้วย อี ให้แจกตาม หารี เอกวณะ

อัมมยัคัมภ

- คัมภ อีกรำพวงหนึ่งจะแจกด้วยวิวัตติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ
เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว คัมภเหล่านี้
เรียกว่า **อัมมยัคัมภ** ๔ มี ๓ คือ **อุปสัค ๑ ฃปาท ๑ ปัจฉย ๑** ๔
- **อุปสัค** สำหรับใช้ หน้า นาม และกริยา ให้ วิเศษ ขึ้น ๔
- **ฃปาท** สำหรับลงในระหว่าง นามคัมภบ้าง กริยาคัมภบ้าง ๔
- **ปัจฉย** สำหรับ ลงท้ายนามคัมภเป็นเครื่องหมายวิวัตติบ้าง
ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมายกริยาบ้าง
- **อุปสัค ๒๐** ตัวเช่น อติ อธิ อนุ อนุ อภิ อา ภิ เป็นต้น

ตัวอย่างฃปาทต่างที่เคยออกสนามหลวง

- ฃปาทบอกกาล - อด ปาโต ทิวา สายัณ สุเว หิยุโย เสว **สมุปตฺถิ**
อายตฺติ
ฃปาทบอกที่ - อุทฺธิ สมฺมุขา มหิฏฺฐา มหิ ปรมฺมุขา อโธ รโห
หฺรฺฐา อนุโต อนุธฺรา อุปฺริ ๔
ฃปาทบอกปริเภท - ทาวเทว ยาวเทว **สมมุตา** ยาวตา ทาวตา กิอ
ฃปาทบอกอุปมา อุปไมย - วิย ยถา ตถา อิว เสยฺยถา เอว
ฃปาทบอกประการ - เอว ยถา ตถา
ฃปาทปฏฺิเสธ - ฆ โฆ มา เหว อลฺลิ โฆ ว วิฆา
ฃปาทบอกความไต่ขึ้น คำเล่าลือ - กิร ฆลฺ สุทฺธิ
ฃปาทบอกปริกัปป - สเจ เจ ยทฺธิ อด **ยฆฺฆ** อนุเปว นาม
ฃปาทบอกความถาม - กิ กณฺ กจฺจิ ฆฆฺ ฆ **อุทาทู** อาทฺ **เสยฺยณฺ**
ฃปาทบอกความรับ - อาม อามฺมฺตา

นินาตบอภความเตโธ-

อิงม หรฺหฺ ทคฺช

นินาตพุกคัมภี และ ประโยคมีอัฐะเป็นอเนก- จ วา ปน อปี หิ

ตุ อปีจ ฉดว

นินาตทำบทำให้เต็ม ฆุ สุ เว โว โย วต หเว

นินาตมีเนื้อความต่างๆ อญฺญทตฺถ อทุธา อารธา ฆาฆา ปญฺญาย

ปนฺปนฺ กิจฺจาปี สยํ สามี อโห ปจฺจนา ภิยฺโย สกั สฉกั สหคั

อโธ อวสุลลั นิจิ ฆุฆ ปฏฺฐิ ปฺน อาวี่ อจฺจํ อิติ กวจิ ฆิจฺจนา มฺฐา มฺสา

สทกฺขตฺถุ สห

ปัจจัยในอรรถยศัพท์เฉพาะที่ลงท้ายนามมี ๑๗ คือ

ตฺร ตฺถ ห ธ ถี หิ ห หิญจ ๖ ทา ทาหิ รหิ ฐนา ทาจ ฐช ฐช

- **โต** ปัจจัยเป็น เครื่องหมายตติยวิภัตติ แปลว่า ข้าง. และ ปญฺจมีวิภัตติ

- **ตฺร ตฺถ ห ธ ถี หิ ห หิญจ ๖** เป็นเครื่องหมายสัทตวิภัตติ

- **ทา ทาหิ รหิ ฐนา ทาจ ฐช ฐช** เป็นเครื่องหมายสัทตวิภัตติ

จบนามศัพท์แล้วแต่

ข้อสอบ ข้อที่ ๔ ของบาลีสันามหลวง

อาขยาต

ศัพท์กล่าวกริยา คือ ความทำ เป็นต้นว่า ยิน เติน ฆง ฆอน กิฆ

เต็ม ทำ พุต คิด ชื่อว่า **อาขยาต** ๔ 67/2

อาขยาตนั้นทำนประกอบด้วย วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจาก

ปัจจัย เพื่อเป็นเครื่องหมายเนื้อความให้ชัดเจน ๔ 65/2

វិវាទាទិ

แปลเครื่องหมายให้รู้ กาล บท ภาวะ บุรุษ ฯ

วิวัฒนาการของยาเสพติด จัดเป็น ๔ หมวด ดังนี้ ดังนี้ คือ (เน้นประสิทธิผล)

ວັດທະນາ ທີ່ ຂຽນ - ສີ ຄ - ສີ ພະ ແປວ່າ ຂຽນ ຍ່ອມ ຈະ

ປ້າຍຈຳກັດ ທຸ ອຸທຸ - ຈີ ຄ - ສີ ສະ ແປວ່າ ຈຈ ເຄີດ ບອງຈຈ

សីតាមី ខេត្តបា ខេត្តបន្ទ ខេត្តបាត់ដំបង ខេត្តបាត់ដំបង ខេត្តបាត់ដំបង ខេត្តបាត់ដំបង

แปลว่า ควร พึง พึง

ປະໂຫຍາ ອ ອຸ - ໂອ ສາ - ອໍ ສາ ແປວ່າ ແລ້ວ

หิย์ตตจหิ อา อุ - โอ ตถ - อัม ภพ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า

แปลว่า ได้.... แล้ว

อัชชัฏทฬี อี๋ อู่ - โอ ฤ - อี๋ ฤหา แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่

หน้า แปลว่า ได้.... แล้ว

រាវិសសតិ សសតិ សសង្កតិ - សសតិ សសព -សសាមិ សសាម ប្រែ ថា ឡា

กาลาติปัตติ สลา สลัส - สเส สสน - สลั สลามหา แปลว่า จัก..

แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า จักได้.... แล้ว

วิธีที่ ๓ จัดลงในเวลา

หมวดวัดตามาณา ปัญจมี ลัทธิ เป็น ปัจจุบันกาล

หมวดปโรกษา หิยัตตานิ อัจจัตตานิ เป้น อติธกาล

หมวดภวิสสันติ กาลาติปตติ เป็น อเนกตกาล

ဂၢၤ

กาลอาชญาตนั้นท่านแบ่งกาลที่เป็นประธานได้ ๓ คือ

กาลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่า **ปัจจุบัณกาล**

กาลล่วงแล้ว เรียกว่า อดีตกาล

กาลยังใหม่มาถึง เรียกว่า **อนาคตกาล** 63/2 64/2 66/2

บท

มี ๒ บท คือ ปรีสสบท บทเพื่อผู้อื่น ๑ อัตตโนบท บทเพื่อตน ๑
ปรีสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่ เพ่งกัตตวาก เหตุกัตตวาก
อัตตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่ เพ่งกัมมวาก ภาวะวาก
เหตุกัมมวาก

วจา

แบ่งเป็น ๒ มี **เอกวจา** อ. โส คจฺจติ เปา จะไป ๑
/
พหูวจา อ. เต คจฺจนฺติ. เปา ท. จะไป ๑

บุรุษ

จัดบุรุษเป็น ๓ คือ **ประณมบุรุษ ๑ มัธยมบุรุษ ๑ อุตตมบุรุษ ๑** ๖5/1

ธาตุ

คือ กิริยาศัพท์ที่เพ่งมูลราก มี ๘ หมวด คือ **หมวด ๑ รุณ ทิฏ**
ฐ กิ คหฺ ตฆฺ จรุ ธาตุ ๖ จัดลงปัจจัยในกัตตวาก เช่น

๑. ๑ ธาตุ ลง ๑ เอ ปัจจัย เช่น

ภวติ...../ ไหติ...../ สยติ.....

มรติ...../ ปจติ...../ อิกฺขติ.....

ลภติ...../ คจฺจติ.....

๒. ๒ ธาตุ ลง ๑ เอ ปัจจัย เช่น

รณฺหติ...../ มจฺจติ...../ ญฺชติ.....

วิมุตติ.....ลิมุตติ.....

๓. ทิว ธาตุ ลง ย ปัจจัย เซ่ม

ทิวฬหติ...../ ลิมฬหติ...../ มุฑฺฒติ.....

ปิยติ...../ มุญฺหติ...../ มุสฺสติ.....

รชฺชติ.....

๔. สุ ธาตุ ลง ณ ปัจจัย เซ่ม

สุณฺหาติ...../ วุณฺหาติ...../ สนิณฺหาติ.....

๕. กิ ธาตุ ลง ฆา ปัจจัย เซ่ม

กิณฺหาติ...../ ชินฺหาติ...../ ฌินฺหาติ.....

จิณฺหาติ...../ ลุณฺหาติ...../ ชาณฺหาติ.....

ฆุณฺหาติ.....

๖. ณฺหา ธาตุ ปัจจัย เซ่ม คณฺหาติ ๗

๗. ตฆ ธาตุ ลง โอ ปัจจัย เซ่ม

กโรติ...../ ตโรติ...../ สกฺโรติ.....

ชาคโรติ.....

๘. จร ธาตุ ลง ณเย ปัจจัย เซ่ม

จิณฺเฑติ จิณฺเฑยติ...../ โจรติ โจรยติ

ตฺกโรติ ตกฺกยติ/ ลกฺขเฑติ ลกฺขยติ

มณฺเฑติ มณฺเฑยติ

ธาตุอีกอย่างหนึ่ง

ธาตุเหล่านี้แต่เรียกหากรรม ธาตุเหล่านี้ เรียกว่า **สัทมมธาตุ** ๗ 67/1

ธาตุเหล่านี้แต่ไม่ต้องเรียกหากรรมคือสิ่งอันบุคคลพึงทำ เรียกว่า **อัทมมธาตุ** ๗

สัทัมมธาทู บ่งบอก กัตตุวากจ กัมมวากจ เหตุกัตตุวากจ และ เหตุกัมมวากจ
อัทัมมธาทู บ่งบอก กัตตุวากจ เหตุกัตตุวากจ และ ภาววากจ ๗

วากจ

กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วย วิภัติถี กาล บท วจนะ บุรุษ
ธาทู ปัจจัย เรียกว่า วากจ มี ๕ คือ กัตตุวากจ กัมมวากจ ภาว
วากจ เหตุกัตตุวากจ ๑ เหตุกัมมวากจ ๑

– กิริยาศัพท์ใดกล่าวผู้ทำเอง คือแสดงว่าเป็นกริยาของผู้ทำนั้นเอง
กิริยาศัพท์นั้น ชื่อ กัตตุวากจ อ. สุโท โอทน ปจติ อ.พอครว หง
อยู่ ซึ่งข้าวสุก ๗

– กิริยาศัพท์ใดกล่าวสิ่งที่บุคคลหนึ่งทำ คือแสดงว่าเป็นกริยาของกรรม
นั้นเอง กิริยาศัพท์นั้น ชื่อ กัมมวากจ อ. สุเทท โอทน ปจียเต
ข้าวสุก อันพอครว หงอยู่ ๗

– กริยาถาล่าแต่ลัถว่า ความมี ความเป้น ชื่อ ภาววากจ อ. เตท
ฎยเต อันเขาเป้นอยู่ ๗

– กิริยาศัพท์ใดกล่าวผู้ให้ให้ผู้อื่นทำ คือแสดงว่าเป็นกริยาของผู้ให้
ให้ผู้อื่นทำนั้น กิริยาศัพท์นั้น ชื่อ เหตุกัตตุวากจ อ. สามีโก สุท
โอทน ปาเจติ ภาย ยังพอครว ให้หงอยู่ ซึ่งข้าวสุก ๗

– กิริยาศัพท์ใด กล่าวสิ่งที่เขาให้ให้บุคคลอื่นทำคือแสดงว่าเป็นกริยา
ของสิ่งนั้น กิริยาศัพท์นั้น ชื่อว่า เหตุกัมมวากจ อ.สามีเกท สุเทท
โอทน ปาจาปียเต ข้าวสุก อันภาย ยังพอครว ให้หงอยู่ ๗

ปัจจัย

วาททั้ง ๕ นั้น จะกำหนดให้แม่เพีย ต้องอาศัย ปัจจัย

กัตตวาท ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย จุ ฉา ฆา จุหา โอ เณ จุย

กัมมวาท ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย เชน ปัจจัยเต ๔

ภาววาท ลง ย ปัจจัย เชน ฎยเต ๔

เหตุกัตตวาท ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ ฉย ฉาเป ฉาปย เชน ปาเจติ
ปาจาเปติ ๔

เหตุกัมมวาท ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ฉาเป ด้วย ลง ย
ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย ด้วย เชน ปาจาปิยเต ๔

ป จ ฐ

ปัจจัยอีกจำพวกหนึ่ง ในอาขยาต เปิ่นไปเ็น ความปรารถนา
เช่น. อนุภวติ ปรารถนาจะกิน ชิมจลติ ปรารถนาจะกิน
จีคัสติ ปรารถนาจะหาไป ๔

อาย อีย

เปิ่นไปเ็น ความประหมดติ เช่น. จิรายติ ประหมดติข้าวอยู่
ปฏติยติ ย่อมประหมดติให้เปิ่นเพียงดังบุตร ๔

อส ธาตุ

อส ธาตุ เปิ่นไปเ็น ความมี ความเปิ่น อยู่หน้า แปลงวิภัติ ละบ
พยัญชนะต้นธาตุบ้าง ที่สุดธาตุบ้าง เช่น

ติ	เป็๋น	ตุถิ	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อตุถิ	มิอญู๋
อนฺตุ		คจรูป	ลปธำธำตุ	สำเร็จเป็๋น	สญฺถิ	มิอญู๋
สิ		คจรูป	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อสิ	ยอฆเป็๋น
ถ	เป็๋น	ตุถ	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อตุถ	ยอฆเป็๋น
สิ	เป็๋น	มุหิ	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อมุหิ	ยอฆเป็๋น
ฆ	เป็๋น	มุห	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อมุห	ยอฆเป็๋น
ตุ	เป็๋น	ตุถ	ลปที่สุตธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อตุถ	จงเป็๋น
เอญฺย	เป็๋น	อียา	ลปธำธำตุ	สำเร็จเป็๋น	ลียา	หิงเป็๋น

๔ - ๔

ตุถ	คจรูป	ทิมะธำธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อาสิตุถ	ได้เป็๋นแล้ว
มุห	คจรูป	ทิมะธำธำตุ	สำเร็จเป็๋น	อาสิมุห	ได้เป็๋นแล้ว

จบอาขยาต แล้วจะภาบ

ข้อสอบ ข้อที่ ๔ ของบาลีสันนามหลวง

กิตก์

– เป็๋นชื่อของคัมภีร์ที่ทำมาประกอบด้วยปัจจัยห่มุ่หนึ่ง ซึ่งเป็๋นเครื่อง
กำหนดหมายเนื้อความของนามคัมภีร์และกิริยาคัมภีร์ที่ต่าง ๆ กัน
แบ่งเป็๋น ๒ คือ เป็๋นนามกิตก์อย่าง ๑ เป็๋นกิริยากิตก์อย่าง ๑
กิตก์ทั้ง ๒ อย่างนี้ ล้วนมี ธำตุ เป็๋นที่ตั้งทั้งสิ้น ๔

- กิตก์ที่เป็นนามกิตติ เป็นคุณนามกิตติ เรียกว่า **นามกิตก์**
- กิตก์ที่เป็นกริยา เรียกว่า **กริยากิตก์**

สาธนะ

- ศัพท์ที่ทำการให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะหฺ์ ชื่อ **สาธนะ** ๔ มี ๗ คือ
กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ
สัมปทาสาธนะ, อปาทสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ๔

คำแปล แต่ละ สาธนะ

- ศัพท์ที่เป็นชื่อของผู้ทำ เป็นต้นว่า กุณฺณกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ ทายโก ผู้ให้
ชื่อว่า **กัตตุสาธนะ** ๑ เป็นกัตตุรูป แปลว่า ผู้ ลงในอรรถแห่งศีล
แปลว่า ผู้ - โดยปกติ ๔
- ผู้ทำฯ ซึ่งสิ่งใด เป็นต้นว่า ปิโย เป็นที่รัก รโส เป็นที่ยินดี เป็นต้น
ชื่อ **กัมมสาธนะ** ๒ เป็นกัตตุรูป แปลว่า **เป็นที่** ที่เป็นที่กัมมรูป แปลว่า
เป็นที่อันเขา ๓
- กริยาใดบอกอาการ ของผู้ทำ เช่น ทาฬ การให้ สยฬ การนอน อาการ
นั้นชื่อว่า **ภาวสาธนะ** แปลว่า **ความ อัน การ**
- ผู้ทำด้วยสิ่งใด เป็นต้นว่า มหฺรณํ วัตถุเป็นเครื่องผูก ชื่อว่า **กรณสาธนะ** ที่
เป็นกัตตุรูปแปลว่า **เป็นเครื่อง... เป็นเหตุ..../** ที่เป็นที่ กัมมรูป แปลว่า
"เป็นเครื่องอันเขา...." ก็ได้ **"เป็นเหตุอันเขา...."** ก็ได้
- ผู้ทำฯ ให้แก่ผู้ใดหรือแก่สิ่งใด ชื่อ**สัมปทาสาธนะ** แปลว่า ที่..
เป็นกัตตุรูป แปลว่า **เป็นที่...**
- ผู้ทำจากสิ่งใดหรือจากเหตุใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของเหตุนั้น
ชื่อ **อปทาสาธนะ** เป็นกัตตุรูป อย่างเดียว แปลว่า **เป็นเหตุ..**

.....ปาปการี ผู้กระทำซึ่งบาปโดยปกติ

.....ธมฺมจารี ผู้ประพฤติดุจธรรมโดยปกติ

ณฺณ ปัจจัย

.....ทายโก ผู้ให้ ๔

.....หยาโก ผู้นำไป ๔

.....อหฺสาสโก ผู้กล่าวสอน, ผู้ตามสอน

.....สาวโก ผู้ฟัง ๔

ตฺ ปัจจัย

.....กตฺตา ผู้ทำ ๔

.....ธตฺตา ผู้ทรงไว้ ๔

.....วตฺตา ผู้กล่าว ๔

.....ญาตา ผู้รู้ ๔

ฐฺ ปัจจัย

.....ปารคฺ ผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ ๔

.....วิญญ ผู้รู้วิเศษ โดยปกติ ๔

.....วิกข ผู้ขอ โดยปกติ ๔

กิจจปัจจัย ลง ข ณฺย ปัจจัย

แปล กัมมรูป กัมมสาธนะ อย่างเดียว

ข ปัจจัย

.....ทุฏฺ กรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยาก

.....สุภโร ผู้อันบุคคลเลี้ยงได้โดยง่าย

.....ทุรฺ กรรมอันบุคคลรู้ยากได้โดยยาก

ณฺย ปัจจัย

.....การียํ สิ่งอันบุคคลพึงทำ
.....เพยฺยํ วัตถุอันเขาพึงนำไป
.....วชฺฐิ คำอันเขาพึงกล่าว
.....ทสมฺโณ ผู้อันเขาพึงฝึก

.....โยคฺคํ สิ่งอันเขาพึงประกอบ
.....คารยฺหิ กรรมอันเขาพึงตีเทียม

กิตติจลปัจจัย ลง อ อิ ณ ทเว ตี ฑ ฎ ปัจจัย
แปลได้ทุกรูป ทุกสาธนะ

อ

.....ปฏิสหฺวริทา ปัญญาแตกฉานดีโดยต่าง
.....หิตกฺกุโร ผู้ทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล
.....วิหโย อุบายแปลเครื่องแหะน้ำ
.....สิกฺขา ธรรมชาติอันเขาศึกษา, การศึกษา
.....สิกฺขา ธรรมชาติอันเขาศึกษา, การศึกษา
.....หิสุสโย อาจารย์แปลที่อาศัย
.....ปภาโว ภูเขาแปลเด่นเกิดก่อน

อิ ปัจจัย

.....อุทฺธิ ประเทศทรงไว้ ซึ่งน้ำ
.....สฺหฺธิ วาจา อันเขาต่อ
.....หิธิ สมบัติอันเขาฝังไว้

ณ ปัจจัย

.....กมฺมกาโร ผู้ทำซึ่งการงาน
.....โรโค สภาวะของผู้เสียตแทาง
.....วาโห การระอ้นเขาพาไป
.....ปาโก ความหุง - การหุง
.....โทโส ก็เลสเป็นเครื่องประทุษร้าย
.....อาวาโส ประเทศเป็นที่อยู่

ตเว กาทเว เพื่ออันทำ ฯ คงฺตเว เพื่ออันไป ฯ

ติ ปัจจัย

.....มติ ปัญญาผู้รู้
.....มติ ความรู้
.....มติ ปัญญาเป็นเครื่องรู้
.....สติ ธรรมชาติผู้ระลึก
.....สติ ธรรมชาติเป็นเหตุระลึก
.....สติ ความระลึก
.....คติ ภูมิเป็นที่ไป
.....สมฺปตฺติ ธรรมชาติอันเขาถึงพร้อม

ตุ ปัจจัย กาทฺตุ เพื่ออันทำ ฯ คงฺตุ เพื่ออันไป ฯ

ยุ

.....เจตนา ธรรมชาติผู้คิด
.....โกธโน ผู้โกรธโดยปกติ
.....โฆชนํ วัตถุอันบุคคล พึงบริโภค
.....คณํ การไป - ความไป

..... กรณิ สิ่งเป็นเครื่องกระทำ
..... ลិងฺวุณฺหา วาจาเป็นเครื่องอันเขาพึงพรรณนา
..... สยณฺ ที่เป็นที่นอน

กิริยาภิธาน

- กิตฺกัที่เป็นกิริยา เรียกว่า กิริยาภิธาน กิริยาภิธานั้นประกอบด้วย **ลិងค์ วิภัตติ วาจา** เหมือนนามคัมภีร์ และประกอบด้วย **ธาตุ วาจา ปัจจัย* กาล** เช่นเดียวอาขยาต ต่างกันที่ **กิริยาภิธาน** **ไม่มี ปรพ และ บุรุษ** เท่านั้น
- วิภัตติแห่งกิริยาภิธานั้น ไม่มีแผนกหนึ่งเหมือนวิภัตติอาขยาต ใช้วิภัตตินาม ถ้านามคัมภีร์เป็นวิภัตติและวาจาอันใด กิริยาภิธานก็เป็นวิภัตติ และวาจาอันนั้นตาม " เท้าที่ท่าอธิบายไว้อย่างนี้ยกตัวอย่าง (ตามแบบ) คือ

กาลกิริยาภิธาน แบ่งกาลที่เป็ประสาธได้ ๒ คือ

ปัจจุบัณกาล แปลว่า อยู่ เพื่อ ๑

อดีตกาล แปลว่า แล้ว ครั้นแล้ว ๑ 59/1 64/2

วาจา

กิริยาภิธานั้นเหมือนกับวาจาอาขยาต แตกต่างรูปกิริยา เท่านั้น

กิตฺตฺวาจา อุ ภิกฺขุ คามิ ปิณฺฑพาย ปวิฏฺฐุ. ภิกฺขุ เข้าไปแล้ว
สู่บ้าน เพื่อปิณฑะฯ

กัมมวาจา อุ อธิคโต โย มยา ยิ ธมฺโม. ธรรมนี้ อันเรา
ถึงทำไปแล้ว แล ฯ

ภาววาจา อุ .การณฺณเหตุ ภาวิตฺวาหิ. อันเหตุ นี้ พึงมี ฯ

เหตุกัตตวาจาก อุ. สเทวกิ ตารยงฺโต. ทาฬ ยิงโลกนัฬรอมทังเทวโลก
ให้สว้างอยู่

เหตุกัณมวาจาก อุ. อยิ ญโป ปตฺติฏฺฐาปิโต. สญปนั อังเงา ให้ตั้งอยู่
เฉพาะแล้ว

ปัจจัย กิริยาภิธาน

ปัจจัยในกิริยาภิธาน แบ่งเป็น ๓ พวก คือ 61/2

กิตปัจจัย อย่างนี้ อนุต, ทวฺตุ, ทาวี 63/2

กิจปัจจัย อย่างนี้ อนุย, ทัพพ

กิตกิจปัจจัย อย่างนี้ ฆาฬ, ต, ฑฬ, ฑฺวา, ฑฺวาฬ ๔ 62/2

คำแปล ปัจจัยกิริยาภิธาน

อนุต, ฆาฬ บอกปัจจุบัณกาล แปลว่า อยู่. เฝือ

ทวฺตุ, ทาวี, ต, ฑฬ, ฑฺวา, ฑฺวาฬ บอกอดีตกาล
แปลว่า แล้ว. ครีฬแล้ว.

อนุย, ทัพพ บอกความจำเป็น แปลว่า ควร. ฝึง”

การนำปัจจัยมาผสมกับธาตุ

- อนุต

สฺนฺเทโต ฝึงอยู่ ๔ กโรฬฺโต กระทำอยู่..... ๔

กณฺเฬโต กล่าวยู่..... ๔ เปฬอิติลึงค์ เปฬ สฺนฺเทติ.....

- ทวฺตุ

สฺตวา ฝึงแล้ว..... ๔ ฏฺตวา กิฬแล้ว..... ๔

วลิตวา อยู่แล้ว..... ๔ เปฬอิติลึงค์ เปฬ สฺตาวี.....

- **ทาวี**

สุทาวี ฟังแล้ว.....ฯ กุตุทาวี.....ฯ กิฬแล้ว ฯ วุสิทาวี อยู่แล้ว..... ฯ

- **อหีย**

กรณียี อัมเบาพิจทำ..... ฯ

วจนียี อัมเบาพิจกล่าว..... ฯ

ภณฺชนียี อัมเบาพิจปริโณค..... ฯ

- **ทพฺพ**

กาตพฺพ อัมเบาพิจทำ.....

วตฺตพฺพ อัมเบาพิจกล่าว.....

ภณฺชิตพฺพ อัมเบาพิจกิฬ..... ฯ

- **มาณ**

ภุจฺจมาโณ ทำอยู่..... ฯ

วทมาโณ กล่าวอยู่..... ฯ

ภณฺชจมาโณ กล่าวอยู่..... ฯ

กริยฺจมาโณ อัมเบาพิจทำอยู่..... ฯ

วจุจมาโณ อัมเบาพิจกล่าวอยู่..... ฯลข

๓ ปัจจัย (ออกสนามหลวงบ่อย)

ธาทู มี ๗ - ๗ เป้นที่สุด ลบที่สุดธาทู

คโต

รโต.....

บโต.....

หโต.....

ចាតុ អី ៣ បៀវត្តត ឆបឆ ៣ បៀវ អូរ 66/2

ឆរុរុរុ
 ឆរុរុរុ
 ឆរុរុរុ.....60/2 65/1
 ឆរុរុរុ.....66/1
 ឆរុរុរុ
 ឆរុរុរុ.....

ចាតុ អី ៣ បៀវត្តត ឆបឆ ៣ បៀវ ឆរុរុ

ឆរុរុរុ 65/2 - 67/2
 ឆរុរុរុ.....61/1 - 63/1
 ឆរុរុរុ.....

ចាតុ អី ឆ បៀវត្តត ឆបឆ ៣ បៀវ ឆរុរុ

ឆរុរុរុ
 ឆរុរុរុ.....67/1
 ឆរុរុរុ

ចាតុ អី អ បៀវត្តត ឆបឆ ៣ បៀវ អូរ

ឆរុរុរុរុ.....
 ឆរុរុរុ.....
 ឆរុរុរុ.....

ចាតុ អី អ បៀវត្តត ឆបឆ ៣ បៀវ អូរ 66/2

ឆរុរុរុ.....

มฺหฺสฺสฺสฺส
.....

วฺหฺสฺสฺส
.....

ธาตุ มฺ ๘ -ภ เป้นที่สุด แปลง ๓ เป้น ๗๘

มฺหฺสฺส
.....

ภฺหฺส 59/2

รฺหฺส
.....

ลฺหฺส
.....

อฺหฺส
.....

ธาตุ มฺ ๑ -ช - ๒ เอาที่สุดธาตุ เป้น ๓ (๓๓)

ลฺหฺส
.....

วฺหฺส
.....

รฺหฺส
.....

จฺหฺส
.....

คฺหฺส 64/1

ตฺหฺส
.....

ธาตุ มฺ ๑๐ เป้นที่สุด ๓ เป้นกัมมวาจก ลง ๓ อากษ

ลฺหฺส
.....

ปฺหฺส
.....

ภฺหฺส
.....

อฺหฺส
.....

ทูลหาทิ ปัจจัย คือ ทูล ทูลา ทูลาณ แปลว่า แล้ว

อุปสัคคอยู่หน้าแปลงปัจจัยทั้ง ๓ เป้น ย เซ่น

ปหาย ละแล้ว (ป+หา + ทูลา)

อาทาย

สิสุสาย.....

ธาทมิ ห เป้นที่สุด แปลง ย กับที่สุดธาท(ห) เป้น ยุห เซ่น

ธารุยุห 65/2

โธรุยุห

ปคฺคยห.....61/1 - 64/1

ธาทมิ ม เป้นที่สุด แปลง ย กับที่สุดธาท เป้น มห เซ่น

ธาคฺคห.....

ธิกฺคห.....

ธกรฺคห.....67/1

ธาทมิ ท เป้นที่สุด แปลง ย กับที่สุดธาท เป้น ชห เซ่น

ธฺปฺปชฺช

ปมชฺช.....60/2 - 63/1 - 66/1

ธจฺฉิชฺช.....

ธาทมิ ฐ -ธ แปลง ย กับที่สุดธาท (ฐ และธ) เป้น ทฺฐา พฺธ

ลทฺฐา.....

ธารพฺธ

วิทฺฐา.....

-เฉพาะ ทิส ธาตุ ลงดูหาที่ปัจจัยให้แปลง ดูว่า เป็ฯ สุวา เช่นคำว่า
ทิสฺวา เห็นแล้ว

ข้อสอบสนามหลวงข้อที่ ๖

สมาส

นามศัพท์ตั้งแต่ ๒ ขึ้นไป ทำนย่อกเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า
สมาส ๔ สมาสนั้นว่า

- ว่าโดยกิจ มี ๒ อย่าง คือ

สมาสที่ทำนลดบวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า **ฉรูปสมาส ๑**

สมาสที่ทำนยังมิได้ลบวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า **ฉรูปสมาส ๑ ๔**

- ว่าโดยชื่อ มี ๖ อย่าง คือ **กัมมธารยสมาส ทิศสมาส**

ตัปฺปรัสสมาส ทวิรูปทวสมาส อัญยยภาวสมาส มหุนนิหิตสมาส ๔

กัมมธารยสมาส

นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและจะนเป็นนอย่างเดียวกัน บท
หนึ่งเป็นประธาน คือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเศษน คือเป็น-
คุณนาม หรือเป็นวิเศษนทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ย่อกเข้า-
เป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า **กัมมธารยสมาส ๔ กัมมธารยสมาส** นั้น
มี ๖ คือ **วิเศษนบุพบท ๑ วิเศษนุตตรบท ๑ วิเศษนเณยบท ๑**
วิเศษนเณยบท ๑ สัมภาวนบุพบท ๑ ฉวธารณบุพบท ๑

– **วิเศษนบุพมบท** บทวิเศษนอยู่ต้น บทประธานอยู่ข้างหลัง เช่น

มหารุโต	ปฐิโส	มหาปฐิโส	บุรุษผู้ใหญ่
ขตุติยา	กณฺณยา	ขตุติยกณฺณยา	นางกษัตริย์
หิณฺ	อุปปลิ	หิณฺอุปปลิ	ตอกอุบลเขียว
มหารตี	ธานี	มหาธานี	เผือกใหญ่
มหารุโต	ราชา	มหารราชา	ราชาผู้ใหญ่ ๔
สกุโธ	ปฐิโส	สกุตปฐิโส	บุรุษสงบล้วน
กจฺจिता	ทิกฺขุ	กจฺจิทิกฺขุ	ทิกฺขุอันปัจเจกเกลียดแล้ว
ปธานิ	วณฺ	ปาวจณิ	คำเปรียบประธาน/คำพาพน

– **วิเศษนุตตรบท** บทวิเศษนอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า เช่น

สกุโธ	วิเสโส	สกุตวิเสโส	สัตว์วิเศษ
นโร	วโร	นรวโร	พระผู้ประเสริฐ
มกุสฺโส	ทลิตุโ	มกุสฺสทลิตุโ	มนุษย์ผู้ฉลาด

– **วิเศษนเวยมบท** บททั้ง ๒ เป็นวิเศษน เช่น

ลิตี จ สมนฺนํ จ **ลิตสมนฺนํ** (ฐานิ) (ที่) ทั้งเย็นทั้งเกลี้ยง
 อรุโธ จ วธิโร จ **อรุธวธิโร** (ปฐิโส) (บุรุษ) ทั้งบอดทั้งหนวก
 ขณฺโธ จ ขุโธ จ **ขณฺธขุโธ** (ปฐิโส) (บุรุษ) ทั้งกระฉอกทั้งค่อม

– **วิเศษนเวยมบท** บทวิเศษนเป็นอุปมา (แปลว่า เปรียบดัง..) คือ

อุปมา(อิว)อยู่หน้า เรียกว่า อุปมาบุพมบท เช่น

สงฺขํ	อิว	ปณฺทริ	สงฺขปณฺทริ (ปิริ)	น้ำขมขาวเพียงดั่งสังข์
กาโก	อิว	สุโร	กาโกสุโร (นโร)	พระกล่าเพียงดั่งกา
ทิมฺ	อิว	จกฺขุ	ทิมฺจกฺขุ	จักขุเพียงดั่งทิม

อุปมา(อิว)อยู่หลัง เรียกว่า อุปมาอุตตรบท เช่น

ญาณ จกฺข อิว **ญาณจกฺข** ญาณเพียงตั้งจักขุ
ปญฺญา ปาสาโท อิว **ปญฺญาปาสาโท** ปญฺญาเพียงตั้งปาสาท
นโร สีนฺโห อิว **นรสินฺโห** . นรเพียงตั้งสินฺหะ

-**สัมภวณฺพมพท** สัมภทหน้าประกอบด้วย อิติ บทหลังเป็นประธาน เช่น
ขตุติโย อิติ มานเ **ขตุติยมานเ** มานะ ว่าเป้น กษัตริย์
สตุโต อิติ สญฺญา **สตุตสญฺญา** ความล้ำคณฺ ว่าเป้น สัตว์
สมฺโณ อิติ ปญฺญญา **สมณฺปญฺญญา** ปญฺญญา ว่า (เรา) เป้นสมณะ

-**อวธารณฺพมพท** สัมภทหน้าประกอบด้วย เอม สัมภทหลังเป็น
ประธาน เช่น

ปญฺญา เอม ปโชโต **ปญฺญาปโชโต** (ปทีโป) (ประทีป)

อันเหลงทั่ว คือ ปญฺญา

นฺทุธเ เอม ธตํ **นฺทุธตํ** รัตนะ คือ พระพุทธเจ้า

สทุธเ เอม ธนํ **สทุธตํ** ทรัพย์ คือ ศรัทธา

ทิกฺขมาส

กัมมธรรยสมาส มีตั้งขยาอยู่ข้างหน้า ชื่อว่า **ทิกฺขมาส** ๗

ทิกฺขมาสทั้งนี้ มี ๒ อย่าง คือ **สมาหาโร ๑, อสสมาหาโร ๑**, ๗

- **สมาหารทิกฺ** คือ ทิกฺขมาสที่รวบรวมนามคัมภีร์เพื่อความเป้น
มหุจจะ แต่ทำไห้เป้น เอกจจะ นปฺงสกลิงค์ เช่น

ตโย โลกกา **ติโลกิ** โลก ๓ / จตฺตฺโส ทิสสา **จตฺตฺทิสสิ** ทิศ ๔

ปญฺจ อินฺทฺริยาหิ **ปญฺจอินฺทฺริยิ** อินฺทฺริย ๕

- **อสสมาหารทิกฺ** คือ ทิกฺขที่ไม่ได้ทำไห้เป้นเอกจจะ

นปฺงสกลิงค์ เช่น เอกโก ปุคฺคโล **เอกปุคฺคโล** บุคคลผู้เดียว

จตุสฺส ทิสฺสา จตุทฺทิสฺสา ทิสฺ ๔ ท.

ปณฺจ พลาหิ ปณฺจพลาหิ กำลัง ๕ ท.

ศัพท์ปริสสมาส

พจนานุกรมศัพท์ อธิบายศัพท์เป็นต้น ในที่นี้สุด ท่านย่อด้วยบทเบื้องต้นปลาย
ชื่อ **ศัพท์ปริสสมาส** ๔ มี ๖ อย่าง คือ

ทตฺติยาตปฺปริสสมาส ทตฺติยาตปฺปริสสมาส จตุตฺถตปฺปริสสมาส

ปณฺจกมิตปฺปริสสมาส จณฺฐิตปฺปริสสมาส สทฺธกมิตปฺปริสสมาส ๔

- **ทตฺติยาตปฺปริสสมาส** เช่น

สฺมิ ปตฺตโต = **สฺขปฺปตฺตโต** (ปริสฺ) บุรุษ ถึงแล้วซึ่งสุข

คามิ คโต = **คามคโต** (ปริสฺ) บุรุษ ไปแล้วสู่บ้าน

สพฺพมรฺตฺตํ โสภณํ **สพฺพมรฺตฺตํโสภณํ** จดงามตลอดราตรีทั้งปวง

- **ทตฺติยาตปฺปริสสมาส** เช่น

อสุเสน (ยฺยฺตฺโต) รณํ = **อสุสรณํ** รณ (เทียบแล้ว) ด้วยม้า

สลุณํ วิทฺธ **สลุณวิทฺธ** (ชฺชฺตฺ) ลีตัวอันลูกศรแทงแล้ว

อสิฬํ กลโห = **อสิกลโห** ความทะเลาะเฟวระดาบ

- **จตุตฺถตปฺปริสสมาส** เช่น

กสิฬสฺส ทฺสฺสํ **กสิฬทฺสฺสํ** พ้าเพื่ออกสิฬ ๔

อาคฺคตฺตฺกสฺส ฆตฺตํ **อาคฺคตฺตฺกฆตฺตํ** ฆัตกรเพื่อผู้มา

คิลานสฺส เภสชฺชํ **คิลานเภสชฺชํ** ยาเพื่อคนป่วย

- **ปณฺจกมิตปฺปริสสมาส** เช่น

โจรมฺหา ฆยํ **โจรฆยํ** ฆยแต่โจร

ราชโต ฆยํ **ราชฆยํ** ฆยแต่พระราช

ปตุโต จ จีวรญจ ปตุตจีวร ปาตรและจีวร
หตุถิ จ อสฺสเณ จ ฐเณ จ ปตุตฺติโก จ หตุถิอัสสรณปตุตฺติโก
- อสมหาร ปทสมาสเป้นพหุจะ เป้นได้ทุกสิ่ง เช่น
จตุทิมมา จ สุริโย จ จตุทิมสุริยา พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท.
สมเณ จ พุราหฺมเณ จ สมณพฺราหฺมณา สมณะและพราหมณ์ ท.
ปณฺณญจ ปุพฺพญจ ผลญจ ปณฺณปุพฺพผลา เปและตอกและผล ท.
สาริปตุโต จ โมคคฺคูลาเณ จ สาริปตุตโณคคูลา ฯ

อํยยิภาวสมาส

สมาสที่มี อุปสัค หรือ หนีบาต อยู่หน้า ชื่อว่า อํยยิภาวสมาส ฯ
อํยยิภาวสมาสนี้มี ๒ คือ อุสัคคปฺพนกะ ๑ หนีบาตปฺพนกะ ๑ ฯ
- อุสัคคปฺพนกะ มีอุปสัคอยู่หน้า เช่น
นฺครสฺส สมิป อุปนฺคร ที่ใกล้แห่งเมือง
ทฺรณสฺส อภาโว นฺทฺทฺรณ ความไม่มีแห่งความกระวนกระวาย
วาทิ อํวตฺตตฺติติ อํววาทิ สิ่งทีไปตามซึ่งลม
วาทสฺส ปณฺนิวตฺตตฺติติ ปณฺนิวาทิ สิ่งทีไปทวนแก่ลม
อตุตฺทาริ อธิวตฺตตฺติติ อํฐวตฺต สิ่งทีทำปซึ่งตน
- หนีบาตปฺพนกะ มีหนีบาตอยู่หน้า เช่น
วฺทฺฒาณํ ปณฺนิปาวฺนิ ยถาวฺทฺณ ตามคนเจริญแล้ว - เจริญแล้วอย่างไร
ชีวสฺส ยตุตฺติโก ปรีจฺเณโท ยวชีว เพรียงไรแห่งชีวิต
ปพฺพตสฺส ติโร ติโรปพฺพต ภายนอกแห่งภูเข ฯ
นฺครสฺส นหิ นหิณฺคร ภายนอกแห่งเมือง ฯ

ปาสาทสฺส อญฺเฐ **อญฺเฐปาสาทํ** ภาเยเนแห่งปาสาท

ภคฺคสฺส ปจฺจมา **ปจฺจมาภคฺคํ** ภาเยหลังแห่งภคฺค

มหฺมพฺพิทฺสมาส

สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า **มหฺมพฺพิทฺสมาส** ๓
นั้น มี ๖ อย่าง คือ ทุตติยามหฺมพฺพิทฺสิ ๑ ตติยา๑ จตุตถิ ๑ ปญฺจมี ๑
ฉฺฉฐิ ๑ สัตตมีมหฺมพฺพิทฺสิ ๑

- ทุตติยามหฺมพฺพิทฺสมาส

อาคตา สมณเณ ยํ โส **อาคตสมณเณ**(อาราโม)อาราม มีสมณะมาแล้ว
รฐฺรหา ลตา ยํ โส **รฐฺรหฺลโต** (รฐฺโร) ตำบล มีเคลือบด้วยขี้ผึ้งแล้ว
สมฺปตฺตา ภิกฺขุ ยํ โส **สมฺปตฺตภิกฺขุ**(อาวาส)อาวาส มีภิกษุถึงพร้อมแล้ว

- ตติยามหฺมพฺพิทฺสมาส

ชิตาหิ อญฺเฐวฺริยาหิ เยน โส **ชิตญฺเฐวฺริโย**(สมณเณ) สมณะ มีอินทียชนะแล้ว
กตํ ปญฺญํ เยน โส **กตปญฺญเณ**(บุริโส) บุรุษ มีบุญอันกระทำแล้ว
อาหิโต อคฺคิ เยน โส **อาหิตอคฺคิ**(นุรารหฺมณเณ)นรารหฺมณ มีไฟอันบูชาแล้ว

อีกอย่างหนึ่ง มี วิเสสฯ อยู่หลัง (ตัวศัพท์กริยาगतํ อยู่หลัง)

อคฺคิ อาหิโต เยน โส **อคฺคยาหิโต**(นุรารหฺมณเณ) นรารหฺมณมีไฟอันบูชาแล้ว
วิสิํ ปิตํ เยน โส **วิสปีโต** (สโร) ลูกศร มียาพิษอันเต็มแล้ว

- จตุตถีมหฺมพฺพิทฺสมาส

ทิจฺเณ สุจฺเณ ยสฺส โส **ทิจฺเณสุจฺเณ**(ราชา)พระราชา มีส่วยอันชดถายแล้ว
กตํ ทณฺทกมฺมํ ยสฺส โส **กตทณฺทกมฺโม** (สิสุโส)

สณฺชาโต ล้าวโค ยสฺส โส **สณฺชาตล้าวโค**(ชโร)ชนที่มีความสังเวชเกิดแล้ว

- ปญฺจมีมหฺมพฺพิทฺสมาส

นิคฺคตา ชมา ยสฺมา โส **นิคฺคตชโร** (คาโม) บ้า มีชนออกไปแล้ว

ปตฺธิทานิ ผลานิ ยสฺมา โห **ปตฺธิทโ** (รฺกฺโข) ตัณ्हีมิ ผลลหฺลนฺถลล
วิตฺโต ธาโค ยสฺมา โส **วิตฺธาโค** (ภิกฺโข) ภิกฺขุ ฆิราคะโปปฺราศลล

- **ฉฺฉฐีพหฺพนิหิสมาส**

ขิณฺหา อาสวา ยสฺส โส **ขิณฺหาสโว** (ภิกฺโข) ภิกฺขุ ฆิอาสวะสึนฺถลล ฯ
สฺมุตฺติ จิตฺตํ ยสฺส โส **สฺมุตฺตจิตฺโต** (ภิกฺโข) ภิกฺขุ ฆิจิตฺตจฺจลล ฯ
ฉินฺหา หตฺถา ยสฺส โส **ฉินฺหาหตฺโถ** (ปฺริโส) ปฺรุษ ฆิมิอาตลล

ฉฺฉฐีอุปมาพหฺพนิหิสมาส(สมาสที่มี **อิว** คำแปลว่า **มี...เพียงดัง..แห่ง...**)

สฺวณฺณสฺส วณฺณเณ **อิว** วณฺณเณ ยสฺส โส **สฺวณฺณวณฺณเณ** (ภควา)

พฺรหฺมผู้มีพฺรหฺมาภเจ้า **พฺรหฺมวณฺณเณ** **พฺรหฺมเพียงดังวณฺณเณ** **แห่ง**ของ

พฺรหฺมผู้มี สโร อิว สโร ยสฺส โส **พฺรหฺมพฺรหฺมสฺสโร** (ภควา) พฺรหฺมผู้มี-

พฺรหฺมาภเจ้า **มีเพียง** **พฺรหฺมเพียงดังเพียง** **แห่ง**พฺรหฺม

- **สํตถนิพหฺพนิหิสมาส**

สฺมุปฺปญฺหานิ สสฺสฺยานิ **ยสฺสฺมิ** โส **สฺมุปฺปญฺสสฺสฺโย** (ชฺชปฺโภ) ชฺชปฺพา

มิขํวากลํถิงพฺรอมลล

พหฺม พหฺมทฺธิโย ยสฺสฺมิ โส **พหฺมพหฺมทฺธิโย** (ชฺชปฺโภ) ชฺชปฺพา ฆิขํวาก

สฺฐิตา สิริ ยสฺสฺมิ โส **สฺฐิตสิริ** (ชฺชเณ) ชฺช ฆิมิคริถิงอญฺลล

ตุลยาธิกรณพหฺพนิหิ.

ในวิเคราะห์แห่งสมาสทั้งหลายเหล่านี้ บทประธานและบท
วิเศษณะมีวิธิตีและลึงค์เสมอกัน แปลกแต่บทสันพนาท ที่เปิ่น
ประธานแห่งบทสมาส ทำนิจเริยกสมาสทั้งหลายเหล่านี้ ว่า
ตุลยาธิกรณพหฺพนิหิ

สหประชาชาติ มหามหิทธิศาสตร์

สมาสที่มี สห อยู่หน้า เรียกว่า **สหพจนพทา มหุมหิหิสมาส** เช่น
 สห ปุตฺตแทน โย วตฺตตติติ **สปฺตฺโต**(ปิตา) ปิตา ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร
 สห ญญา ยา วตฺตตติติ **สราชิกา**(ปริสา) ปริษัทผู้เป็นไปกับด้วยพระราชา
 สห มจฺจเรณ ยี วตฺตตติติ **สมจฺเจริ**(จิตฺติ) จิตรอันเป็นไปกับด้วยตระกูลนี้

ข้อสอบสนามหลวงข้อที่ ๗

ศัพท์

ปัจจัยหนึ่งที่เป็นประโยชน์แก่กุลเกื้อหนุนความย่อ สำหรับใช้
แทนศัพท์ ย่อคำพูดลงให้สั้น เรียงง่าย ๆ เหมือนคำว่า สุยาเม ชาโต
เกิดในสยาม ลงปัจจัยแทน ชาต เอาไว้แต่ สุยาม เป็น สยามโก
เรียกว่า **ศัพท์** ๗

-โดยสังเขป(ย่อ)แบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ **สามัญญัตถกิต ๑**

ภาวตั้งจิต ๑ อัมมยตังคจิต ๑

-สำนวนบทกวี มี ๑๓ อย่าง คือ

๑. โคตตทัตถิ	ลจ	ฉ ฉายข ฉายฉ ฉะยุย ฉี ฉีก ฉว ฉะ
๒. ตัรตยาทัตถิ	ลจ	ฉีก
๓. ราคาทัตถิ	ลจ	ฉ
๔. ชาตาทัตถิ	ลจ	ฉิม ฉีย กีย
๕. สมหตถิ	ลจ	กฉ ฉ ตา

๖. รุาฐัตถิ	ลจ อธิ
๗. พหุลัตถิ	ลจ อาล
๘. เสฏฐัตถิ	ลจ ทร ทม อธิสสท อธิ อธิฐ
๙. ททิสสัทธัตถิ	ลจ วิ ส ส อธิ อธิ ร วรุต มรุต ณ
๑๐. ปกตัตถิ	ลจ มย
๑๑. สัจจยัตถิ	ลจ ก
๑๒. ปุณณัตถิ	ลจ ติย ร ณ ม อธิ
๑๓. วิภาตัตถิ	ลจ ฐา โส

โคตตัตถิ

ลจปัจจัย ๔ ตัว ณ ฉายณ ฉาณ ฉะเยย ณิ นิเก ณเว เนร

- ณ ปัจจัย

วสิฐุส	อปจฺจิ วาสิฐุ	เหล่ากอแห่งวสิฐุ
โคตมส	อปจฺจิ โคตโม	เหล่ากอแห่งโคตม
วสุเทวส	อปจฺจิ วสุเทโว	เหล่ากอแห่งวสุเทวะ

- ฉายณ ปัจจัย

กจฺจส	อปจฺจิ กจฺจายโ	เหล่ากอแห่งกจฺจ
โหมคฺคฺลฺลฺยา	อปจฺจิ โหมคฺคฺลฺลฺยาโ	เหล่ากอแห่งโหมคคฺลล
วจฺจนส	อปจฺจิ วจฺจนายโ	เหล่ากอแห่งวจฺจ

- ฉาณ

กจฺจายโ วจฺจนายโ โหมคฺคฺลฺลาโ วิเคาะหฺเหหิณ ฉายณ ปัจจัย

- ฉะเยย

ภคิณียา อปจฺจิ ภาคิณียุ

เหล่ากอแห่งภคิณียุ

วิหิตาย อปจฺฉิ **เวหเตยฺโย** เหล่ากอแห่งนางวิหิตา
 โรหิตียา อปจฺฉิ **โรหิตฺเตยฺโย** เหล่ากอแห่งนางโรหิตี

– **ฉ**

ทกฺขสฺส อปจฺฉิ **ทกฺขี** เหล่ากอแห่งทักขะ
 วสฺสสฺส อปจฺฉิ **วาสวี** เหล่ากอแห่งวสวะ
 วรฺณสฺส อปจฺฉิ **วารุณิ** เหล่ากอแห่งวารุณะ

– **ฉก**

สกุยฺปฺตฺสฺส อปจฺฉิ **สากฺยปฺตฺติโก** เหล่ากอแห่งบุตรแห่งสักยะ
 ฆาฏฺปฺตฺสฺส อปจฺฉิ **ฆาฏปฺตฺติโก** เหล่ากอแห่งบุตรแห่งภ้อ
 ชินฺทตฺสฺส อปจฺฉิ **เชนฺทตฺติโก** เหล่ากอแห่งชินทัตตะ

– **ฉว**

อุปฺกฺสฺส อปจฺฉิ **โอปกโว** เหล่ากอแห่งอุปก
 มนฺโห อปจฺฉิ **มานโว** เหล่ากอแห่งมานะวะ
 ภคฺคฺโห อปจฺฉิ **ภคฺคโว** เหล่ากอแห่งภคฺค

– **ฉธ**

สสมฺฉสฺส อปจฺฉิ **สามฉธโร** เหล่ากอแห่งสมฉะ
 วิธวาย อปจฺฉิ **เวธเวโร** เหล่ากอแห่งหมัฬาย

อรรถาธิบาย

ลง ฉก ปัจจัย

- ฆาวาย อรรถาธิ **ฆาวิโก** ผู้ข้ามด้วยเรือ
- ติลลหิ ลัสสฺส **เตลลิกิ** (โกลาฬ) อันระคนแล้วด้วยงา
- สกณฺฑจฺจ อรรถาธิ **สากฺกิกิ** ผู้เที่ยวไปด้วยเกวียน

- ราชคห ชาโต **ราชคหิโก** ผู้เกิดแล้วในเมืองราชคฤห์
- ราชคห วสตีติ **ราชคหิโก** ผู้อยู่ในเมืองราชคฤห์
- กายเยน กติ **กายิกิ** (กมุขิ) อันชนทำแล้วด้วยกาย
- กายเ วตฺตตีติ **กายิกิ** (กมุขิ) อันเป้นไปในกาย
- ทวาธะ ฌยฺมฺโต **ทวาธิกิ** ผู้ประกอบแล้วในประทุ
- สกฺเขน หะมฺตฺวา ชีวตีติ **สกฺเขนิกิ** ผู้มาซึ่งงกเป้นอยู่
- สจฺจสมฺมุตฺต สหฺมตํ **สจฺจมิกิ** (วตฺต) วัตถุอันมีอยู่แห่งสงฆ
- อญฺเยน ทินฺนตตีติ **อญฺพิโก** ผู้เล่นด้วยสะกา

ราชาศัพท์ที่๓

ลง ณ ปัจจัย

- กสาแณม ธตฺตี **กาสาวิ** (วตฺต) ฆ่า(อันชน)ยังมแล้วด้วยธผาต
- มหิสฺสฺส อิทํ มลฺลํ **มาหิสฺ** (มลฺล) (เงื่อ)ของกระป๋อ
- มคฺเช ชาโต **มคฺไช** ผู้เกิดแล้วในแคว้นมคธ
- มคฺเช วสตีติ **มคฺไช** ผู้อยู่ในแคว้นมคธ
- มคฺเช อีสฺสโร **มคฺไช** ผู้เป้นใหญ่ในแคว้นมคธ
- กตฺตติกาย ฌยฺมฺโต **กตฺตติโก** เตือนประกอบแล้วด้วยกฤษัถตติกา
- วุยากรณํ อติเตติ **เวยุยากรณเ** ผู้เรียนซึ่งหยากรณเ

ชาตาศัพท์ที่๓

ลง อิม อีย กิย ปัจจัย

อิม

- ปุเร ชาโต **ปุริโม** ผู้เกิดแล้วในก่อน
- มชฺเณ ชาโต **มชฺณโม** ผู้เกิดแล้วในท่ามกลาง

- ปฐมา ชาทิต **ปฐมา** ผู้เกิดแล้วในภายหลัง -
- ปฐมา ชาทิต **ปฐมา** ผู้มีบุตร
- ปฐมา ชาทิต **ปฐมา** ผู้ประกอบแล้วในที่สุต

อีย

- มนุสสชาติยา ชาทิต **มนุสสชาติโย** ผู้เกิดแล้วโดยชาติแห่งมนุษย์
 - มนุสสชาติยา ชาทิต **มนุสสชาติโย** สัตว์เกิดแล้วโดยชาติแห่งม้า
 - มนุสสชาติยา ชาทิต **มนุสสชาติโย** ผู้เกิดแล้วโดยชาติแห่งปัจเจก
 - มนุสสชาติยา ชาทิต **มนุสสชาติโย** มีชาติแห่งปัจเจก
- กีย** อณูชิต ชาทิต **อณูชิตโย** ผู้ประกอบแล้วในความมืด

สมุหัตถ์

ลจ กณ ฌ ทา ปัจฉย

กณ

- มนุสสชาติยา ชาทิต **กณ** ประชุมแห่งมนุษย์ ท.
- มนุสสชาติยา ชาทิต **กณ** ประชุมแห่งนกยูง ท.
- มนุสสชาติยา ชาทิต **กณ** ประชุมแห่งนกพิราบ ท.

ฌ

- มนุสสชาติยา ชาทิต **ฌ** แปล เหมื่อน กณ ปัจฉย.
- มนุสสชาติยา ชาทิต **ฌ** ประชุม/หมวด (แห่งวัตถุ)สอง
- มนุสสชาติยา ชาทิต **ฌ** ประชุม/หมวด (แห่งวัตถุ) สาม

ทา

- คามานิ ชาทิต **คามทา** ประชุมแห่งชาวบ้าน ท.

- ชราณี สมนุโห **ชราตา** ประชุมแห่งชรา ท.
- สหายาณี สมนุโห **สหายตา** ประชุมแห่งสหาย ท.

ฐานต์ทิต

ลง อีย

- มทณฺสูส ฐานํ **มทณฺยิ** ที่ตั้งแห่งความเมา
- มนุณฺสูส ฐานํ **มนุณฺยิ** ที่ตั้งแห่งความผูก ๗
- โมจนฺสูส ฐานํ **โมจนฺยิ** ที่ตั้งแห่งความแค้น

อีย - เอยฺย แทห อรรห (ควร)

- ทสฺสนํ อรรหตฺติ **ทสฺสนฺโย** ผู้ควรซึ่งการเห็น ๗
- ปุชฺชนํ อรรหตฺติ **ปุชฺชนฺโย** **ปุชฺเขยฺโย** ผู้ควรซึ่งบูชา
- ทกฺขณํ อรรหตฺติ **ทกฺขณฺโย** ผู้ควรซึ่งทักขิณ

ในลัทธิที่ว่า ลง อีย ลงในกรณีอื่นได้บ้าง เช่น

- อฺปาทานํ หิตํ อฺปาทานฺยิ แก้อกุลแก่อุปาทาน
- อฺพาเร ภวํ อฺพาเรยิ (โภชนํ) โภชนะสิในท้อง

พหุลต์ทิต

ลง อาลฺ ปัจจย

- อภิชฺฌมา อสฺส ปกตํ อภิชฺฌมาลฺ มีอภิชฌมาเป็นปกติ
- อภิชฺฌมา อสฺส มหฺลมา อภิชฺฌมาลฺ มีอภิชฌมามาก
- ลีตํ อสฺส ปกตํ ลีตาลฺ มีความหมายเป็นปกติ
- ลีตํ เอกฺกมฺ พหฺลลํ ลีตาลฺ (ปะเทโส) มีความหมายมาก

- ทया อสุส ปกถิ ทยาหลู มีความเห็นดูเป็นปกติ
- ทยา อสุส พหุล ทยาหลู มีความเห็นดูมาก

เสฏฐัตถิ

ลจ ทธ ทม อธิสสุสก อธิย อธิฐ

- ท ปาปตโร เป็นบาปกว่า ปณฺหิตตโร เป็นบัณฑิตกว่า
- หิรตโร เลวกว่า ปณฺหิตตโร ประณีตกว่า
- ทม ปาปตโม เป็นบาปที่สุด ปณฺหิตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด
- หิรตโม เลวที่สุด ปณฺหิตตโม ประณีตที่สุด

อธิสสุสก ปาปิสฺสสโก เป็นบาปกว่า

- อธิย** ปาปีย เป็นบาปกว่า กฬีย น้อยกว่า
- เสยฺย ประเสริฐกว่า เชยฺย เจริญกว่า

- อธิฐ** ปาปิสฺส เป็นบาปที่สุด กฬิสฺส น้อยที่สุด
- เสยฺส ประเสริฐที่สุด เชยฺส เจริญที่สุด

ททิสฺสตีตติยัตถิ (ออกบอຍສຸດ)

ลจ วิ ส ส อิก อธิ ร วมฺ วมฺ วม

- วิ** เมธา อสุส อตฺถิติ เมธาวิ มีเมธา
- มายา อสุส อตฺถิติ มายาวิ มีมายา
- ส** สฺเมธา อสุส อตฺถิติ สฺเมตฺส มีเมธาติ
- ส** ตโป อสุส อตฺถิติ ตปสฺสี มีตบะ(ความเพียรเพาบาป)
- เตโช อสุส อตฺถิติ เตชสฺสี มีเดช
- อิก** ทมฺโห อสุส อตฺถิติ ทมฺหิโก มีไม้เท้า
- อตฺถิโก อสุส อตฺถิติ อตฺถิโก มีความต้องการ

อี ทณฺโฑ อสฺส อตฺถนฺตํ **ทณฺฑี** มีไม้เท้า

· สฺยํ อสฺส อตฺถนฺตํ **สฺย** มีสฺย

· โภโค อสฺส อตฺถนฺตํ **โภค** มีโภคะ

ธ มตฺถ อสฺส อตฺถนฺตํ **มตฺถ** มีน้ำผึ้ง (มีรสหวาน)

· มฺยํ อสฺส อตฺถนฺตํ **มฺย** มีปาก (กลั)

วษฺต คฺฉณ อสฺส อตฺถนฺตํ **คฺฉณ** มีคฺฉณ

· ธมฺม อสฺส อตฺถนฺตํ **ธมฺม** มีธรรม ๔

· ปณฺณ อสฺส อตฺถนฺตํ **ปณฺณ** มีปณฺณ

· ปุณฺณ อสฺส อตฺถนฺตํ **ปุณฺณ** มีปุณฺณ ๔

มษฺต อาย อสฺส อตฺถนฺตํ **อายสฺมา** มีอาย

· สติ อสฺส อตฺถนฺตํ **สตีมา** มีสติ

· จกฺข อสฺส อตฺถนฺตํ **จกฺขมา** มีจักข

· ปาป อสฺส อตฺถนฺตํ **ปาปมา** มีบาป

· ชฺชติ อสฺส อตฺถนฺตํ **ชฺชตีมา** มีความโง่ง

ไสททททตี ว่า ลง อิมษฺต กํมี เซษ

· ปุทฺธ อสฺส อตฺถนฺตํ **ปุทฺธตีมา** มีปุทฺธ

· ปาป อสฺส อตฺถนฺตํ **ปาปมา** (มาโร) มีบาป

ณ สทฺธ อสฺส อตฺถนฺตํ **สทฺธ** มีศรัทธา

· มจฺเจ อสฺส อตฺถนฺตํ **มจฺเจ** มีความตระหนี่

ปกตินิพนธ์

ลง มย ปัจจัย

สวัสดุมงคล ปกตี **สวัสดุมงคล** (ภาษา) ภาษาจะทำได้ด้วยตนเอง ๔
สวัสดุมงคล วิภาไร **สวัสดุมงคล** (ภาษา) ภาษาจะเป็นวิชาการแห่งหนึ่ง
มตฺตติกา ปกตี **มตฺตติกา** (ภาษา) ภาษาจะ(อัน)ทำได้ด้วยตนเอง
มตฺตติกา วิภาไร **มตฺตติกา** (ภาษา) ภาษาจะเป็นวิชาการแห่งหนึ่ง
อโยสา ปกตี **อโยสา** (ภาษา) ภาษาจะ(อัน)ทำได้ด้วยตนเอง
อโยโส วิภาไร **อโยสา** (ภาษา) ภาษาจะเป็นวิชาการแห่งหนึ่ง

สังเขปนิพนธ์

ลง ก ปัจจัย

เทว ปริมาณานิ อสุสาตี **ทวิ**, **ท** (วตฺต) วัตถุมีประมาณ ๒
ตฺตนิ ปริมาณานิ อสุสาตี **ต** (วตฺต) วัตถุมีประมาณ ๓

ประณตนิพนธ์

ลง ตย ฌ ฐ ม ธี ปัจจัย

ตย ทฺยนิ ปริณ **ทฺย** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๒
ตฺตนิ ปริณ **ตฺต** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๓
ฌ จฺณนิ ปริณ **จฺณ** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๔
ฐ ฐฺณนิ ปริณ **ฐฺณ** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๖
ม มฺณนิ ปริณ **มฺณ** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๕
สฺตฺตนิ ปริณ **สฺต** (ชฺ) ชน เป้นที่เต็ม ที่ ๗

- อี เอกาทสฺหํ ปุรณํ **เอกาทสี** (อิตุถิ) หนึ่งเปิ่นที่เต็ม ที่ ๑๑
ทฺวาทสฺหํ ปุรณํ **ทฺวาทสี** (อิตุถิ) หนึ่งเปิ่นที่เต็ม ที่ ๑๒

วิภาคทัตติ

ลง ธา โส ปัจจัย

- ธา เอกธฺ วิภาคณ **เอกธา** โดยส่วเดียว
ทฺวิหิ วิภาคหิ **ทฺวิธา** โดยส่ว ๒
โส ปเทณ วิภาคณ **ปทโส** โดยความจำแนกโดยปท
สฺสฺสฺเตน วิภาคณ **สฺสฺสฺตโส** โดยความจำแนกโดยสฺสฺสฺ

ภาวทัตติ

ลง ตฺต ญฺย ตฺตณ ธา ณ ภาณ ปัจจัย

- ตฺต จํทฺสฺส ภาโว **จํทฺตฺ** ความเป็นแห่งพระจักร์
มฺทฺสฺส ภาโว **มฺทฺตฺ** ความเป็นแห่งมฺทฺ
ทณฺทฺ ภาโว **ทณฺทฺ** ความเป็นแห่งคนมีใจเก่า
ปาจกฺสฺ ภาโว **ปาจกฺตฺ** ความเป็นแห่งคนหุง
นฺลสฺ ภาโว **นฺลตฺ** ความเป็นแห่งของเขี้ยว
ญฺย ปณฺทิตฺสฺ ภาโว **ปณฺทิจฺ** ความเป็นแห่งบัณฑิต
กฺสฺลสฺ ภาโว **กฺสฺลฺ** ความเป็นแห่งคนฉลาด
สณณฺสฺ ภาโว **สณณฺญิ** ความเป็นแห่งสมณะ
สฺทหฺสฺ ภาโว **สฺทหฺ** ความเป็นแห่งเพื่อน
ปฺริสฺส ภาโว **ปฺริสฺ** ความเป็นแห่งบุรุษ
นฺปกฺสฺ ภาโว **นฺปกฺ** ความเป็นแห่งคนมีปัญญา
อุปมฺย ภาโว **อุปมฺ** ความเป็นแห่งอุปมา

- ตฺต** ปุณฺณชฺชสุสฺส ภาวโถ **ปุณฺณชฺชตฺต** ความเป็นแห่งปุณฺณช
- **เวทนาย** ภาวโถ **เวทตฺต** ความเป็นแห่งเวทนาย
- **ชายาย** ภาวโถ **ชายตฺต** ความเป็นแห่งเมีย
- **ชาธสุส** ภาวโถ **ชาธตฺต** ความเป็นแห่งฐ
- ตา** มฺหุโณ ภาวโถ **มฺหุตา** ความเป็นแห่งคนอ่อน
- **นันทารามสุส** ภาวโถ **นันทารามตา** ความเป็นแห่งคนมีความหลับ
- **สหยสุส** ภาวโถ **สหยตา** ความเป็นแห่งสหย
- ณ** วิสฺสมสุส ภาวโถ **วิสสม** ความเป็นแห่งของไม่เสมอ
- **สุจิโณ** ภาวโถ **โสจิ** ความเป็นแห่งของสะอาด
- **มฺหุโณ** ภาวโถ **มฺหุทว** ความเป็นแห่งคนอ่อน
- ณ** รมณียสุส ภาวโถ **รามณีย** ความเป็นแห่งของอันบุคคลพึงยิบัติ
- **มณฺญญสุส** ภาวโถ **มาณฺญญ**

ในคัมภีร์ทวิติทาน์ กัจจันท์เหล่าลงในภาวตฺตทิตีหมิ่นกัน

ลง ฉโย ฉเยย มฺย ปัจจัย

- ฉโย** วิธสุส ภาวโถ **วิธย** ความเป็นผู้กล้า (ความเพียร)
- **อลสสุส** ภาวโถ **อลสย** ความเป็นผู้เกียจคร้าน
- ฉเยย** สุจิโณ ภาวโถ **โสเจยย** ความเป็นแห่งของสะอาด
- มฺย** ทาสสุส ภาวโถ **ทาสมฺย** ความเป็นแห่งทาส

อัมพยตฺตทิตี

ลง ภา ณ ปัจจัย

ฉา เยน ปกาธมฺ ยฉา โดยประการใด ๆ
เตน ปกาธมฺ ทฉา โดยประการนั้น ๆ
สมุเพน ปกาธมฺ สมุพฉา โดยประการทั้งปวง
ณิ ลงหลัง กิ และ อิม ศัพท์

เกน ปกาธมฺ กณิ โดยประการไร
อิหิมเา ปกาธมฺ อิตฺถณิ โดยประการนี้

สิ่งที่ต้องจำตักทิต และ เอาไปใช้ตอนทำปัญหาสนามหลวง

- * ต้องจำปัจจัย ทุกตักทิตให้ได้เสียก่อน (อย่างน้อยตอบปัจจัยได้ ในข้อที่ ๙) ในสนามหลวงได้ 5 คะแนน)
 - * ซาตา สมฺม ฐาณ พหุล ททิสลัทธิ ปกติ ปุณณ วิภาค ภาว ตักทิต ใช้ชื่อตัวเองตั้งวิเคราะห์
 - * โคตร ใช้ อปจฺจิ ๆ
 - * ตรีตยาและ ราคา ใช้กริยามาเชื่อม(กริยาอาขยาติ และ ตปัจจัย)
 - * ภาวตักทิต(ศัพท์สำเร็จ) นิยมเป็น ขปฺยสกลลึงค์
-

จบ แล้วแต่

ขอให้โชคดีทุกท่าน และ สอบได้กันทุกคนเ้า

พระมหาเฉลิมชัย กิตติชัย